

פרק א א מאימתי קורין^א (א) את שמע בערבית. משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן (ג), עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר^ה. מעשה שבאו בניו מבית המשתה^ה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, חייבין אתם לקרות. ולא זו בלבד^ה, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים^ה,

^א מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן. כהנים שנממאו וטבלו, אין יכולים לאכל בתרומה עד שיעריב שמשון, דהינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אנב אורחיה קא משמע לן, שאם נטמאו הכהנים בטמאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצרע, אין הכפרה מעכבת מלאכל בתרומה, דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכל בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכל בתרומה וכו'.
^ב עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של הלילה, שהלילה נחלק לשלש משמרות (ד). ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשבבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי יממא הוא ולא זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה. וקימא לן דעבד כרבי יהודה עבד. ומיד בשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית:

^ג עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרבן גמליאל, שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העברה. ומיהו לכתחלה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים, אסור לסעד וכל שבין לישון, עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל:

^ה מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עלה, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן כותדי סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן כותדי סבירא להו (ו), והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העברה, וחייבים אתם לקרות:

^ה ולא זו בלבד. כלה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו:

^י הקטר חלבים. של קרבנות:

^י ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שזורק דמו ביום, מצוה להעלות הנחתים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ז):

מִצֻּתָּן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד^ח, מִצֻּתָּן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת^ט, כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה:

ב מֵאִמָּתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית. מְשִׁיכִיד בֵּין תְּכֵלֶת לְלֶבֶן^י. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרֶת^{יב}. וְגוֹמְרָה (ט) עַד הַנֶּגֶז הַחֲמֵה (י). רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת^{יג}, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לַעֲמֹד בְּשֹׁלֶשׁ שְׁעוֹת. הַקּוּרָא מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הִפְסִיד^{יד}, כְּאָדָם הַקּוּרָא בַתּוֹרָה^{טו}:

^ח וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד. כַּגֹּן תּוֹרָה וְחֲטָאת וְאַשָּׁם וְכִיזָא בְּהֵם שֶׁהֵם נֶאֱכָלִים לְיוֹם וְלַיְלָה, וְזִמְן אֲכִילָתָן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, וְהוּא הַמְבִיֵּא לִידֵי נֹתֵר:

^ט אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. בַּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִאֲכִילַת קֳדָשִׁים, אָבֵל בְּהַקְטֵר חֲלָבִים וְאֶבְרִים לֹא אָמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת כָּלָל, וְלֹא נִקְטָ לִיהָ הֵכָא אֱלָא לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל דְּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בְּלַיְלָה בְּשֹׁר כָּל הַלַּיְלָה (ח):

^י כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה. שְׁלֹא יָבֹא לְאַכְלֵן אַחֵר שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר וְיִתְחַיֵּב כֶּרֶת, וְכֵן בַּקְרִיאַת שְׁמַע שְׁלֹא יֵאמֹר עֲדִין יֵשׁ לִי שְׁהוֹת וְתַעֲבֹר עוֹנֶתָה:

^{יא} בֵּין תְּכֵלֶת לְלֶבֶן. בֵּין חוּמֵי תְּכֵלֶת לְחוּמֵי לֶבֶן שְׁבָצִיצִית. פְּרוּשׁ אַחֵר, גִּזִּית צִמּוֹר שֶׁצָּבְעָה תְּכֵלֶת וַיֵּשׁ בָּהּ מְקוֹמוֹת שְׁלֹא נִקְלַט הַצָּבֵעַ יָפָה וְנִשְׁאָר לָבֵן:

^{יב} בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרֶת. צָבֵעַ הַתְּכֵלֶת קְרוֹב לַגֶּן שֶׁל כֶּרֶת^{יג} כְּרִישִׁין שְׁקוֹרִין פּוֹרוּשׁ בְּלַע"ז:

^{יג} עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת. בַּיּוֹם, עַד סוֹף שְׁעָה שְׁלִישִׁית שֶׁהוּא רְבִיעֵ הַיּוֹם בְּזִמְן שְׁהִימִים וְהַלִּילוֹת שְׁוִים. וְלַעוֹלָם זִמְן קְרִיאַת שְׁמַע הוּא עַד רְבִיעֵ הַיּוֹם, בֵּין שְׁהִימִים אַרְבָּים בֵּין קְצָרִים. וְכֵן הָא דְתַנּוּ לְקַמֵּן (פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה א) תְּפִלַּת הַשָּׁחַר עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת בַּיּוֹם, הִנּוּ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם, וְאַרְבַּע שְׁעוֹת דְּנִקְטָ, לְפִי שִׁשְׁלִישׁ הַיּוֹם הוּא אַרְבַּע שְׁעוֹת בְּזִמְן שְׁהִימִים וְהַלִּילוֹת שְׁוִין. וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּזְכָּר בְּמִשְׁנָה כֶּךָ וְכָךְ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, עַל דֶּרֶךְ זֶה אֵתָּה צָרִיךְ לְחַשֵּׁב וּלְדוֹן. זֶה הַבְּנֵיתִי מִפְּרוּשֵׁי הַרַמְבַּ"ם וְנִתְקַבֵּל לִי. וְטַעֲמָא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דֹּאמֵר עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים שְׁאִין עוֹמְדִין מִמִּשְׁתָּן עַד סוֹף שְׁעָה שְׁלִישִׁית. וְרַחֲמָנָא דֹּאמֵר וּבִקְוֹמָךְ, עַד שְׁעָה שְׁכָל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים מִמִּשְׁתָּן קֹאמֵר. וְהַלָּכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (יא), וּמִיָּהוּ לְכַתְּחֵלָה צָרִיךְ לְכַנֵּן לְקִרּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַנֶּגֶז הַחֲמֵה כְּמוֹ שֶׁהָיוּ הַתּוֹקִים עוֹשִׂים:

^{יד} לֹא הִפְסִיד. כְּלוֹמֵר לֹא הִפְסִיד מִלְּבָרְךָ לְפָנֶיךָ וּלְאַחֲרֶיךָ, אֱלָא אִף עַל פִּי שֶׁעֲבָרָה עוֹנֶתָה קוּרָא וּמִבְּרַךְ לְפָנֶיךָ וּלְאַחֲרֶיךָ:

^{טו} כְּאָדָם הַקּוּרָא בַתּוֹרָה. אִף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹכֶת קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנֶתָה, יֵשׁ לוֹ קְבוּל שְׁכָר כְּקוּרָא בַתּוֹרָה:

ג בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו^{טז} ויקראו, ובכפר יעמדו^{יז}, שנאמר (דברים ו) ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרךכו^{יח}, שנאמר (שם) ובלכתך בדרך. אם כן, למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים (יב). אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות, כדברי בית שמאי, וספנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו, כדי הייתי^{יט} לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל:

ד בשחר (יג) מברך שתיים לפניו^י ואחת לאחריו^{יא}, ובערב^{יב} שתיים לפניו^{יג} ושתיים לאחריו^{יד} (יד). אחת ארבה ואחת קצרה^{כה}. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר. לקצר, אינו רשאי להאריך. לחתם^{כו}, אינו רשאי שלא לחתם^{כז}. ושלא לחתם, אינו רשאי לחתם:

ה מזכירין יציאת מצרים בלילות^{כח}. אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן

^{טז} יטו. על צדיהם, דכתיב בשכבך, דרך שכיבה:

^{יז} יעמדו. דכתיב ובקומך, דרך קימה:

^{יח} כדרךכו. בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה:

^{יט} כדי הייתי. ראוי הייתי להרג, ואם הייתי מת הייתי מתחייב בנפשך:

^כ שתיים לפניו. יוצר אור ואהבה:

^{כא} ואחת לאחריו. אמת ויציב:

^{כב} ובערב. מברך:

^{כג} שתיים לפניו. מעריב ערבים ואהבת עולם:

^{כד} ושתיים לאחריו. אמת ואמונה והשכינה:

^{כה} אחת ארבה ואחת קצרה. אשתיים שלפניה קאי, יוצר אור ארבה שפתחת בברוך וחתמת בברוך, וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה, שחתמת בברוך ואינה פתחת בברוך:

^{כו} לחתם. בברוך:

^{כז} שלא לחתם. כגון ברכת הפרות וברכת המצות (טו):

^{כח} מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת יציאת אומרים אותה בקריאת שמע של ערבית, ואף על פי שאין לילה זמן יציאת, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה:

שבעים שנה^{כט}, ולא זכית^ל שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכר (יח) את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. ימי חיך, הימים. כל ימי חיך, הלילות. וחכמים אומרים, ימי חיך, העולם הזה. כל ימי חיך, להביא לימות המשיח:

פרק ב א היה קורא בתורה^{לא}, והגיע זמן^{לב} המקרא, אם כון לבו, יצא^{לג}. ואם לאו, לא יצא. בפרקים^{לד} שואל מפני הכבוד^{לה} ומשיב^{לו}, ובאמצע^{לז} שואל מפני היראה ומשיב, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, באמצע^{לח} שואל מפני היראה^{לט}, ומשיב מפני הכבוד, בפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם^מ:

כט כבן שבעים שנה. הייתי נראה זקן. ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערוֹתיו יום שמנו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות (טז), ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה (יז):

ל ולא זכיתי. לא נצחתי לחכמים. ודומה לו בש"ס בפרק בנות כותים (גדה לח): בהא זכנהו רבי אלעזר לרבנן, כלומר נצחם:

לא היה קורא בתורה. פרשת קריאת שמע:

לב והגיע זמן. קריאת שמע:

לג אם כון לבו יצא. לדברי האומר מצות צריכות פונה צריך לפרש אם כון לבו שיהא מתכוון לצאת ידי חובתו, והאומר מצות אין צריכות פונה מפרש אם כון לבו לקרות בנקודתו ובהלכתו, לאפוקי קורא להגיע שאינו קורא התבות בנקודתו אלא קורא בכתיבתו כדי להבין בחסרות ויתרות, דבקריאה כזו לא יצא. ואנן קימא לן כמאן דאמר מצות צריכות פונה:

לד בפרקים. לקמן במתניתין מפרש מה הם הפרקים:

לה שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה

לו : ומשיב. ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו:

לז ובאמצע. הפרק:

לח שואל מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שמא יתרגהו, ואין צריך לומר שמשיב לו שלום. אבל מפני הכבוד לא:

לט רבי יהודה אומר באמצע. הפרק, שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו, ומשיב שלום למי שמוטל עליו לכבדו:

מ ומשיב שלום לכל אדם. שהקדים לו שלום. והלכה כרבי יהודה. ובכל מקום שאסור להפסיק, כך אסור לדבר בלשון הקדש כמו בשאר לשונות:

ב אלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, ובין שמע לוהיה אם שמע, בין והיה אם שמע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויציב. רבי יהודה אומר, בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק^{מא}. אמר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה שמע (ב) לוהיה אם שמע, אלא כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו על מצות. והיה אם שמע לויאמר, שוהיה אם שמע נוהג ביום ובלילה^{מב}, ויאמר אינו נוהג אלא ביום^{מג}:

ג הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו, יצא. רבי יוסי אומר, לא יצא^{מד}. קרא ולא דקדק (ד) באותיותיה^{מה}, רבי יוסי אומר יצא^{מו}, רבי יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע^{מז}, לא יצא^{מח}. קרא וטעה, יחזור למקום שטעה^{מט}:

^{מא} בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. דכתיב וז' אלהים אמת (ירמיה י'), הלכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת (א). וכן הלכה:

^{מב} והיה אם שמע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב ביה (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם, ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה:

^{מג} ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דאית ביה פרשת ציצית שאינה נוהגת בלילה, דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו:

^{מד} רבי יוסי אומר לא יצא. דכתיב שמע, השמע לאזנד מה שאתה מוציא מפיך (ג). ותנא קמא סבר, שמע בכל לשון שאתה שומע. והלכה כתנא קמא:

^{מה} ולא דקדק באותיותיה. להוציאן בשפתיו יפה, בשתי תבות שהתבה השניה מתחלת באות שהתבה הראשונה נגמרת, כגון על לבבך, עשב בשדה, ואבדתם מהרה, אם אינו נותן רוח ביניהם להפרידם נמצא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת:

^{מו} רבי יוסי אומר יצא. והלכה כרבי יוסי. מיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה, וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יגיד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה, וצריך להתיז זי"ן של תזכרו (ה) שלא יהא נראה כאומר תשכרו בש"ן, כלומר כדי שתרכבו שכם, שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס:

^{מז} הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי לשני ושני לראשון וכיוצא בזה:

^{מח} לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהנחתן יהיו, כלומר כמו שהן סדורין בתורה. ומיהו אם הקדים פרשת ויאמר לפרשת והיה אם שמע, ופרשת והיה אם שמע לשמע, נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא, שהרי אינן סדורות זו לאחר זו בתורה (י):

^{מט} יחזור למקום שטעה. אם בין פרק לפרק טעה, שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזור, חוזר להפסק ראשון שהוא והיה אם שמע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה' (ו), ואם

ד האמנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך, מה שאינן רשאים לעשות בן בתפלה^{יא}:

ה חתן^{יב} פטור מקריאת שמע בלילה (י) הראשון עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה^{יג}. מעשה (יג) ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון. אמר להם, איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפלו שעה אחת:

ו רחין (יד) לילה הראשון שמתה אשתו^{יד}. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שאכל אסור לרחין. אמר להם, איני כשאר כל אדם, אסטנים אני^{יה}:

ז וכשמת טבי עבדו, קבל עליו תנחומין. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו רבנו, שאין מקבלין תנחומין על העבדים. אמר להם, אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה:

ח חתן אם רצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון, קורא. רבן שמעון בן

באמצע הפרק פסק, שיודע הפרק שפסק בו, אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק (ח) פסק, חוזר לראש אותו הפרק. היה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמע, חוזר לוכתבתם של שמע (ט), ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך:

י נדבך. שורה של בני אבנים, כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (פרק ו), ואף על גב דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכוני, לא הצריכום חכמים לרדת, דקריאת שמע לא בעי כונה אלא פסוק ראשון בלבד:

יא מה שאינן רשאים לעשות בן בתפלה. דעלותא רחמי היא ובעי כונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין:

יב חתן. שנשא בתולה, פטור מקריאת שמע לילה ראשון, משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתיירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו, וטרדא דמצנה היא (יא), ורחמנא אמר ובלכתך בדרך, בלכת דידך הוא דמחיבת, הא דמצנה פטירת:

יג אם לא עשה מעשה. אם לא פעל עד מוצאי שבת שהם ארבעה לילות, טריד. ומשם ואילך לבו גם בה (יב) ותו לא טריד, ואף על פי שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע:

יד רחין לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאכל אסור ברחיצה:

יה אסטנים אני. קר ומצנן, לשון צנה (טו). ואיכא צערא אם לא היה רוחין, ואין אסור בימי אכלו אלא רחיצה של תענוג:

גמליאל אומר, לא כל הרוצה לטל את השם (טז) יטלני:

¹⁰ לא כל הרוצה לטל את השם יטל. אם לא החזק חכם ופרוש בשאר דברים אין [זה] אלא גאון שמראה בעצמו שיכול לבון לבו, ואין הלכה ברבן שמעון בן גמליאל. וחזינן לקצת מרבותינו דאמרי דהאידנא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון, שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים, אם לא יקרא בלילה ראשון מחזי יותר כיוהרא, שמראה עצמו שהוא מכוון בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה: